

Tämä yksinkertainen huomio uhkaa tehdä koko asiasta triviaalin, kun kerran uskomuksia koskevilla tuloksilla on yhtä paljon tai vähän mielenkiintoa kuin millä tahansa vastaavilla lausejoukoilla.

Toiseksi, tämän vaaran vuoksi kirjoittajat ovatkin ehdottaneet, että uskomuslogiikka on epätriviaalia sen ansiosta, että siellä vallitsee tavallisen logiikan lisäksi jotain erikoisia ylimääräisiä aksioomia tai päätelysääntöjä. Jotta sellaiset uudet periaatteet eivät olisi täysin mielivaltaisia, niiden *perusteluksi* voidaan ehdottaa vain, että ne ilmaisevat uskomisen lainalaisuuksia. Mutta edellä on argumentoitu siihen suuntaan, että uskomisakteja koskevat ainoastaan jotkin erittäin alkeelliset analyttiset totuudet, joista ei ole iloa uskomuslogiikalle. Jos sen sijaan kuvitellaan, että uskomuksia koskisivat jotkin suurisuuntaiset erityiset lait – esimerkiksi jokin iteraatioperiaate kuten $B_a B_{aP} \leftrightarrow B_{aP}$ – niin harhaudutaan juuri sillä tavalla, josta olen koettanut varoittaa. Luotettavaa pohjaa uskomisten logiikalle ei voi antaa mikään muu kuin tilojen inkluusio ja identiteetti.

Helsingin yliopisto

Kirjallisuus

- Aho, Tuomo (2008), "Seen from a Perspective", teoksessa S. Pihlström, P. Raatikainen & M. Sintonen (toim.), *Approaching Truth: Essays in Honour of Ilkka Niiniluoto*, College Publications, London.
- Boh, Ivan (1993), *Epistemic Logic in the Later Middle Ages*, Routledge, London.
- Hintikka, Jaakko (1975), *The Intentions of Intentionality and Other New Models for Modalities*, Reidel, Dordrecht.
- Lenzen, Wolfgang (2004), "Epistemic Logic", teoksessa I. Niiniluoto, M. Sintonen & J. Woleński (toim.), *Handbook of Epistemology*, Kluwer, London.
- Suárez, Francisco (1981), *Commentaria una cum quaestionibus in libros Aristotelis De anima*, osa 2, Editorial Labor, Madrid.

Kontekstuaalinen vastaus Agrippan argumentille

JANI HAKKARAINEN

Johdanto

Artikkeli on kaksiosainen. Esitän aluksi systematisoidun tulkinnan Sekstos Empeirikoksen versiosta niin sanotusta Agrippan argumentista, joka on yleinen skeptinen argumenttimuoto mitä tahansa väitettä tai uskomusta vastaan. Toisessa osassa ehdotan vastaukseksi Agrippan argumentille foundationalismia, joka on konsensualistista ja kontekstuaalista.

Haluan korostaa, että vastaukseni on ehdotus. Artikkelin rajoissa ei ole mahdollista argumentoida sitä perusteellisesti osoittamalla esimerkiksi yksityiskohtaisesti, että se on tarjolla olevista mahdollisista kannoista tyydyttävien. Jätänkin yleisen tietoteoreettisen keskustelun käsittelyn hyvin vähälle. Filosofian historian ja erityisesti antiikin filosofian historian tutkijoille haluan lisäksi korostaa, että artikkeli ei ole ensisijaisesti tulkinnallinen vaan sen tarkoitus on olla kontribuutio filosofian nykykeskusteluun. Tästä johtuen myös tulkintani Sekstoksen Agrippan argumentista on rationaalinen rekonstruktio, joka hyödyntää nykyistä tietoteoreettista keskustelua (erityisesti Neil Gascoigne 2002), vaikka se seuraa varsin läheisesti Julia Annasin ja Jonathan Barnesin tulkintaa teoksessa *Modes of Scepticism* (Annas ja Barnes 1985).

Agrippan argumentti

Antiikin skeptikon Sekstos Empeirikoksen (vuoden 200 vaiheilla) teoksen *Pyrrhōneion Hypotyposēon*, 'Pyrrhonismmin pääpiirteet', ensimmäi-

sen kirjan jälkimmäisen puoliskon alussa Sekstos esittelee niin sanotut viisi trooppia, joiden hän sanoo olevan ”viimeaikaisemmilta skeptikoilta” (Sekstos 2000, (PH) 1.164–175). Nämä viisi trooppia muodostavat argumenttimuodon, jota kutsutaan kirjallisuudessa myös nimellä Agrippan argumentti, koska Diogenes Laertioksen mukaan viisi trooppia ovat peräisin pyrrhonisti Agrippalta (Diogenes 2003, (DL) IX 88). Esitän seuraavaksi erään systematisoidun tulkinnan Agrippan argumentista, joka perustuu Sekstoksen tähän tekstiin.

Olettakaamme, että henkilö S esittää jonkin väitteen q jostakin epäselvästä asiaintilasta. Jos nyt vaikka väitettäisiin, että eduskuntatuloon on törmännyt matkustajalentokone, mitä vaihtoehtoja olisi selvittää, kuinka tähän väitteeseen tulisi suhtautua. Uskoako vai eikö uskoa? Agrippan argumentin mukaan uskomukselle, että q , pitäisi esittää perusteet. Pelkkä q :n olettaminen ei riitä, koska silloin kyseessä olisi mielivaltainen oletus, pelkkä mielipide; olisi yhtä uskottavaa väittää, että $\neg q$. Väite q tarvitsee siis perusteita r_1 – r_n , jotka tukevat sen totuutta. Väitteen ja perusteiden välillä on siten argumentatiivinen linkki: jos perusteet ovat tosia, myös väitteen totuus saa vahvistusta. Käyttäakseni dramaattista esimerkkiäni perusteina voisivat toimia vaikka todistajalausunnot törmäyksestä tai suora televisiokuva tapah- tumista Arkadianmäellä.

Agrippan argumentti perustuu siihen, että perusteiden sarjalla r_1 – r_n on kolme mahdollista rakennetta. Nämä rakenteet voidaan jakaa fundamentalistiseen ja koherentistiseen pääluokkaan siten, että on kaksi fundamentalismin ja yksi koherentismin muoto. Ensinnäkin n voi saada arvon ääretön eli perusteiden sarja on päättymätön. Tätä voidaan kutsua Peter Kleinia seuraten infinitismiksi (Klein 1999, 297 ja 2007, 8). Toinen fundamentalistiseen luokkaan kuuluva mahdollisuus on, että on olemassa jokin peruste r (tai jotkin perusteet), johon perusteiden sarja päättyy. Kyseessä on siis fundamentalismin Kleinin termein foundationalistinen muoto, jossa jokin enemmän tai vähemmän lopullinen perusta tuottaa uskottavuuden väitteelle (Klein 2007, 6–8). Filosofian historiallinen esimerkki foundationalismista on Descartesin argumentti sille, että selvä ja tarkka havainto on totuuden kriteeri. Argumentin perusta on cogito-propositioissa. Koherentismin pääluokan muodostaa puolestaan kolmas mahdollisuus eli se, että

perusteiden sarja ja väite tukevat toistensa totuutta. Koherentismissa itse q on jokin r tai jokin r toistuu perusteiden sarjassa.

Agrippan argumentin tarkoitus on osoittaa, että yksikään näistä kolmesta vaihtoehdoista ei ole hyväksyttävä. Koska ne kattavat kaikki mahdolliset perusteiden rakenteet mille tahansa väitteelle, mikäli argumentti onnistuu, yksikään väite ei ole oikeutettu. Kaikki väitteet ovat toisin sanoen pelkkiä mielipiteitä tai oletuksia ja emme kykene asettamaan yhtäkään toisen edelle totuuden tai edes uskottavuuden suhteen. Ajaudumme kaikenkattavaan skeptisismiin eli uskomuksesta pidättäytymiseen. Tarkastelkaamme siis, mikä kolmessa yllä mainitussa mahdollisuudessa on ongelmallista argumentin mukaan.

Äärettömän perusteiden sarjan ongelma on tuttu infiniittisen regressio ongelma. Koska perustelu ei ala mistään, ei perusteiden sarja tue väitteen totuutta (Sekstos 2000, (PH) 1.166). Foundationalismi puolestaan kärsii argumentin mukaan samasta ongelmasta kuin q :n pelkkä olettaminen: se on mielivaltaista siinä mielessä, että se hyväksytään ilman perusteita (ibid., 168). Tässä kohtaa Sekstos ei käsittele itsestään selvien väitteiden mahdollisuutta lopullisena perustana (kuten *cogito*), mutta oletettavasti hän ajattelee, että niitä vastaan skeptikko voi Agrippan argumentin muodossa tuottaa argumentin tai argumentteja. Toinen vaihtoehto on, että hän katsoo myös itsestään selvien väitteiden olevan mielivaltaisia, koska ne ovat vailla perustelua. Sen sijaan koherentismin ongelma on sen valitseminen, kummalla perustellaan kumpi: väite sillä perusteella, jonka itse väite perustelee sarjassa vai tämä peruste väitteellä. Sekstoksen sanoin:

emme kykene ”valitsemaan kumpaakaan todistaaksemme toisen” (ibid., 169).

Ratkaisuehdotus

Ehdotukseni on, että Agrippan argumenttiin voidaan vastata positioilla, jota voidaan kutsua kontekstualistiseksi foundationalismin muodoiksi. Kuten olemme nähneet infinitismin ongelmana on ääretön regressio ja koherentismin kehäpäättely. Kontekstualismi pystyy välttämään molemmat ja on sikäli tyydyttävämpi positio kuin infinitismi

ja koherentismi. Lisäksi se pystyy välttämään foundationalismin periaatteessa liitettävän perustan arbitraarisuuden ongelman – ainakin kontekstien sisällä jos ei niiden välillä. Täten se kykenee tarjoamaan rajoitetun vastauksen skeptikon Agrippan argumenttiin. Kontekstien sisällä pystymme erottamaan oikeutetut väitteet ja uskomukset perustelemattomista ja siten rationaaliset ei-rationaalista.

Yleisellä tasolla tämä tarkoittaa seuraavaa. Oleellista ehdottamassani kontekstualismin muodossa on ymmärtää oikeutuksen yhteisöllinen eli sosiaalinen luonne ja sen mahdollistaman yksimielisyyden eli konsensuksen merkitys – sitä voitaisiinkin kutsua konsensualistiseksi kontekstualismiksi. Kysymys väitteen tai uskomuksen oikeutuksesta nousee aina yhteisöllisessä tilanteessa. Jopa subjektin sisäinen arviointi tapahtuu aina jossakin yhteisössä joihinkin päämääriin nähden. Jos esimerkiksi pohdin suhdettani Jumalan olemassaoloon, koko kysymys asettuu tietyllä tavalla perinteen asettamana ja suhteessa tiettyihin sosiaalisiin päämääriin: kuinka ratkaisuni vaikuttaa esimerkiksi suhtautumiseeni muihin ihmisiin. Helpoimmin oikeutuksen sosiaalisuus on kuitenkin nähtävissä ihmisten välisessä kommunikaatiossa. Oleellisinta oikeutuksessa on ilmeisesti nimittäin muiden ihmisten vakuuttaminen. Luonteva seuraava kysymys onkin, kuinka tämä voi tapahtua.

Jos emme ota erilaisia uskomukseen pakottamisen keinoja lukuun, kuten indoktrinaatiota, voidaan sanoa, että vakuuttaminen tapahtuu seuraavasti. Tavoitteena on löytää väitteen totuutta tukevat – parhaassa tapauksessa todistavat – perusteet, jotka keskustelukumppanit hyväksyvät. Jos siis saavutetaan yksimielisyys perusteista ja niiden ja väitteen välisestä argumentatiivisesta linkistä, keskustelukumppanit joutuvat johdonmukaisuuden vuoksi myöntämään, että väitteen totuus on tukevalla perustalla, jopa todistettu. Toisin sanoen he vakuuttavat siitä.

Abstraktisti ilmaistuna meillä on siis käsillä foundationalismin muoto, jossa jokin yhteisö saavuttaa yksimielisyyden perusteiden joukosta r_1 - r_n ja argumentatiivisesta linkistä niiden ja väitteen q välillä. Tässä yhteisössä q on siis oikeutettu ja on siten rationaalisempaa uskoa siihen kuin sen kieltoon. Yhteisö kykenee erottamaan oikeutetun uskomuksen perusteettomasta ja kaikenkattava skeptisismi eli uskuksesta pidättäytyminen vältetään. Tämä tapahtuu sen ansiosta, että

yhteisön yksimielisyys kiinnittää q -lle perustan, joka ei ole arbitraarinen. Oleellista on nähdä, että yksimielisyys on asenne eikä propositio. Tästä syystä perusteiden sarja voi pysähtyä jatkumatta loputtomasti. Lisäksi hyväksynnän yhteisöllisyys tuo mukanaan yleisyyden, jota totuuden, oikeutuksen ja tiedon on perinteisesti katsottu edellyttävän.

Jotta ehdottamani kontekstualismi ei jäisi täysin leijumaan ilmaan abstraktina rakennelmana, voidaan sitä havainnollistaa filosofian historian tutkimuksen avulla. Tarkastelkaamme tilannetta, jossa Kant-tutkija yrittää vakuuttaa kollegansa siitä, että niin sanottu kahden aspektin tulkinta on oikea tulkinta Kantin filosofiasta. Tällöin hän yrittää löytää sitaatteja, jotka tukevat sitä väitettä, että Kant kannatti kahden aspektin teoriaa (keskityn positiiviseen evidenssiin). Hän pyrkii vakuuttamaan kollegansa, että tämä on näiden sitaattien perusteltu luenta ja että ne tukevat tulkintaväitteen totuutta. Jos kollegat myöntävät tämän sitaattien luennan ja argumentatiivisen linkin niiden ja väitteen välillä, on heidän johdonmukaisuuden vuoksi tultava vakuuttuneiksi myös tulkintaväitteestä.

Konsensualistinen kontekstualismi ei pyri tarjoamaan Agrippan argumentin lopullista kumoamista siten, että sitä ei voida käyttää mitään väitettä tai uskomusta vastaan. Tämä kontekstualismi on nimittäin jo nimensä mukaisesti jossain määrin relativistinen positio. Oikeutus nähdään siinä tapahtuvan aina jossakin yhteisössä. Oikeutus on siis suhteessa ja riippuu tästä yhteisöstä. Katson tämän kuitenkin olevan vain uskottavaa esimerkiksi tieteen historian valossa. Ehdottamallani kontekstualismilla on kuitenkin myös se vahvuus, että se sallii joidenkin väitteiden ja uskomusten olevan oikeutettuja koko ihmiskunnan näkökulmasta – universaalisti tässä mielessä. Mikään ei nimittäin periaatteessa estä sitä, etteivätkö yhteisön voisi muodostaa kaikki ihmiset. Täten se kykenee selittämään joidenkin väitteiden koko ihmiskunnan hyväksynnän (ainakin potentiaalisesti), mitä pidän varsin perusteltuna oletuksena.

On myös syytä esittää huomautus kontekstualismini suhteesta internalismia ja eksternalismia koskevaan tietoteoreettiseen keskusteluun. Saattaa vaikuttaa siltä, että niin sanottu eksternalistinen oikeutusteoria kykenee vastaamaan Agrippan argumenttiin. Agrippan argumentti näyttää nimittäin oletettavan internalismin eli sen, että sub-

jektilla S täytyy olla tietoinen pääsy perusteisiin tai jopa, että perusteet ovat eksplisiittiset. Mielestäni tämä huomio on oikeansuuntainen ja siksi olen pyrkinyt tarjoamaan vastauksen internalistisessa viitekehityksessä. Varsinaista kantaa eksternalistiseen oikeutusteoriaan en tässä esitelmässä halua ottaa.

Lopuksi

Katson, että Agrippan argumentti on vahva skeptinen väline, johon vastaaminen ei ole mikään helppo tehtävä. Toivon, että ehdottamani vastaus ainakin avaisi keskustelua, jotta sitä linjaa voitaisiin kehittää eteenpäin.

Lopuksi haluaisin huomauttaa, että vaikka katsoisimme Agrippan argumentin ja/tai vastaukseni olevan huonoja tai mielenkiinnottomia, täytyy meidän joka tapauksessa myöntää argumentin pedagoginen arvo. Se tarjoaa ensinnäkin mielekkään lähestymistavan tietoteorian ongelmiin, koska se on käytännönläheisempi kuin esimerkiksi ulkomaailman olemassaolon ongelma. Toisekseen Agrippan argumentti antaa hedelmällisen viitekehityksen oikeutuksen tematiikalle. Sen avulla kykenemme ymmärtämään eri oikeutuksen muodot ja näkemään rationalistisen tai internalistisen oikeutuksen taustaoletukset, vahvuudet ja heikkoudet.

Tampereen yliopisto

Kirjallisuus

- Annas, Julia ja Jonathan Barnes (1985), *The Modes of Scepticism*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Diogenes Laertios (2003, DL), *Merkittävien filosofien elämä ja opit*, Summa, Helsinki.
- Gascoigne, Neil (2002), *Scepticism*, Acumen, Chesham.
- Klein, Peter (1999), "Human knowledge and the infinite regress of reasons", *Philosophical Perspectives* 13, 297–325.
- Klein, Peter (2007), "Human knowledge and the infinite progress of reasoning", *Philosophical Studies* 134, 1–17.
- Sextus Empiricus (2000, PH), *Outlines of Scepticism*, Cambridge University Press, Cambridge.

Uskomuksista ja näkemyksistä

RAUL HAKLI

Joskus matkalla kotoa yliopistolle mieleeni tulee, että kahvinkeitinini on unohtunut päälle. Keskeytän kävelyn ja jään miettimään, kuinka asia mahtaa olla. Muistan keittäneeni ja juoneeni kahvia, mutta minulla ei ole muistikuvaa siitä, että olisin sammuttanut kahvinkeitimen. Muistini perusteella vaikuttaisi siis siltä, että kahvinkeitinini virta on jäänyt päälle. Toisaalta muistan, että minulla on aiemminkin ollut sellainen tunne, että kahvinkeitin on unohtunut päälle. Aina kun olen palannut tarkistamaan, olen kuitenkin huomannut tehneeni sen turhaan: kahvinkeitin ei ole koskaan ollut päällä, vaan olen ilmeisesti sammuttanut sen huomaamattani.

Näyttäisi siis siltä, että muistini perusteella saatavissa oleva evidenssi ei yksiselitteisesti tue kumpaakaan propositiota: sitä, että kahvinkeitin on päällä (kutsutaan tätä propositiota nimellä *p*), tai sitä, että kahvinkeitin ei ole päällä (*ei-p*). Jotta voisin jatkaa toimintaani, minun on oletettava jompikumpi vaihtoehto toista todennäköisemmäksi ja jatkettava toimintaani sen oletuksen pohjalta. Joskus asiaan voivat vaikuttaa käytännölliset tekijät kuten se, kuinka kaukana olen kotoa, aiheuttaako virran päälle jääminen tulipalovaaran tai kuinka kiire minulla on. Oletetaan nyt, että nämä tekijät ovat tilanteessa merkityksettömiä: matka takaisin ei olisi pitkä eikä minulla ole erityistä kiirettä, mutta toisaalta tulipalovaaraakaan ei ole, koska kahvinkeitinini sammutuu automaattisesti tietyn ajan kuluttua. Voin siis huoletta tehdä päätökseni pelkkien episteemisten tai evidentialisten seikkojen perusteella. Koska evidenssi ei vakuuttavasti tue kumpaakaan vaihtoehtoa, saatan valita kumman hypoteesin tahansa. Oletetaan, että päädyn siihen vaihtoehtoon, että *ei-p* on todennäköisempi, joten otan sen toimintani premissiksi ja jatkan matkaani yliopistolle.